

HYMENOPTERA ACULEATA (GEANGELDE WESPEN EN BIJEN) IN HET MEIJENDEL.

(13e Mededeeling van de Commissie).

(Vervolg van blz. 94).

Anthophila.

Fam. Apidae.

Prosopis communis NIEL. (*annulata* auct. nec L.). — Van deze elders gewone soort is slechts 1 ♀ gevangen op Rubus, 21 Juli '23, in Kijfhoek.

Prosopis confusa NIEL. — Van eind Juni tot eind Aug. niet zeldzaam op Rubus, in Bierlap, Kijfhoek en Meijendel.

Prosopis genalis THOMS. — 1 ♀ 1 ♂ in Meijendel, 1 Juli. Op 23 Juni '24 werd 1 ♂ in het Park „de Kievit” op Trifolium gevangen.

Prosopis minuta F. (= *brevicornis* NIEL.). — In Juli en Aug. vrij algemeen op Rubus in Bierlap, Kijfhoek, t. O. hiervan en in Meijendel; ook in Sprank G en H; t. W. van Bierlap 1 ♀ op Jasione.

Colletes marginatus SM. — Verspreid en vrij zeldzaam, in Bierlap, t. O. van Kijfhoek, in de Sprank en bij het Wass. slag. Bezoekt Rubus, Echium en distels.

Colletes fodiens GEOFFR. — Een aantal ♂♂ in en bij de Sprank op Achillea millefolium, 13 Juli '26.

Colletes cunicularius L. — Zeer algemeen, overal, van eind Maart tot eind Mei. Vooral op Salix repens, later ook nog op Veronica chamaedrys. Nestelt in het zand. Ik ben overtuigd, dat in het gebied *Sphecodes fuscipennis* GERM. als koekoeksbij van deze soort moet worden aangezien; zie de opmerkingen bij deze soort.

Andrena apicata SM. — Bezoekt eveneens Salix repens (en andere Salix-soorten), minder algemeen en niet zoo talrijk als de vorige soort. ♂ eind Maart—half April, ♀ eind Maart half Mei.

Andrena cingulata F. — Slechts op Veronica chamaedrys gevangen, 1 ♀ en 3 ♂♂ eind Mei en begin Juni in Kijfhoek.

Andrena sericea CHRIST. (= *albicus* K.). — Algemeen van eind Maart tot eind Juni, vermoedelijk in 2 generaties. Bezoekt Salix repens, Veronica chamaedrys, Hieracium en Crataegus. Vooral talrijk in de boschrijke gedeelten.

(*Andrena flavipes* PANZ.). — In de collectie van den Heer Betrem bevond zich 1 ♂ geëtiketteerd: „19-4-'19, duin Pompstation.”

Sphecodes fuscipennis GERM. — Van deze soort werden eenige ♀♀ (begin April tot en met 1 Juni) en een groot aantal ♂♂ gevangen, de laatste uitsluitend in Augustus, vooral in de Sprank (hoofdader, G en H) waar ze distels bezoeken, maar ook elders, bijv. in Kijfhoek op Senecio Jacobaea. Zooals ik boven reeds zei, houd ik deze soort voor de koekoeksbij van *Colletes cunicularius*, al heb ik dit feit nog niet met absolute zekerheid kunnen vaststellen. Wel werden de ♀♀ meermalen „zoekend” in de buurt van *Colletes*-nesten aangetroffen. Merkwaardig is dat in den zomer geen *Sphecodes* ♀♀ gevangen werden, ik vermoed, dat ze wel in den zomer uit de pop komen, maar direct na de paring hun winterschuilplaatsen opzoeken ¹⁾.

Fig. 1. *Andrena cingulata* ♀. Zwart, begin van het achterlijf rood. Vooral op eereprijs. Lengte 8—9 m.m.

¹⁾ *Sphecodes fuscipennis* GERM. was als koekoeksbij van *Colletes cunicularius* L. nog niet bekend, slechts ALPKE (Bienenfauna von Bremen, 1912) vermeldt dat hij de soorten samen aantrof. In den regel wordt *Halictus quadricinctus* F. als gastheer genoemd, deze is echter in het gebied, en zelfs langs den geheelen duinkant nog nooit aangetroffen. BLÜTHGEN noemt als gastheeren van *Sphecodes* slechts de geslachten *Halictus* en *Andrena* (Zur Biologie der Bienengattung *Sphecodes* LATR., Zeitschr. f. wiss. Ins.-Biologie, Bd. XVIII, 1923), later schreef hij mij nog, dat hij het zeer onwaarschijnlijk vond, dat zoowel *Colletes* als *Halictus* als gastheer

Sphecodes monilicornis K. (*subquadratus* SM.). — 3 ♂♂ in Augustus in de Sprank, één hiervan op een distel. Van de gastheeren die Alfken (1912) vermeldt, komen *Halictus rubicundus* en *calceatus* in Meijendel voor.

Sphecodes pellucidus SM. (*pilifrons* THOMS.). — Hier en daar een enkel exemplaar gevangen, ♀ in Mei, ♂ in Juli en Aug. op distels en Rubus. Koekoeksbij van *Andrena sericea* CHRIST.

Sphecodes longulus v. HAG. — Meerdere exemplaren (♀ in April, Mei, Juli en Aug., ♂ in Aug.) in Bierlap, Kijfhoek en Meijendel 1).

Sphecodes sp.? — Enkele exemplaren die tot *miniatus* v. HAG. of *marginatus* v. HAG. behooren, maar nog niet met zekerheid gedetermineerd zijn.

Halictus rubicundus CHRIST — Enkele ♀♀ in Mei (op 't zand), Juli en Aug. (op Echium) in Bierlap, Kijfhoek en in de Sprank. In Aug. '26 1 ♀ en 2 ♂♂ in Sprank G.

Halictus leucozonatus SCHRK. — In het gebied 3 ♀♀ in Kijfhoek en in Meijendel, op *Veronica chamaedrys* en *Hieracium*, in Juni en Juli en 1 ♂ Sept. 1926 Meijendel. Elders algemeen.

Halictus quadrinotatus SCHCK. 1 ♀ in Mei, op *Veronica chamaedrys* in Bierlap en 2 ♀♀ in Aug., een in Kijfhoek om *Viburnum* vliegend, en een in Sprank G op distel.

Halictus calceatus SCOP. — In het gebied de gewoonste *Halictus*-soort, het ♀ is gevonden in alle maanden van begin April tot eind Sept., het ♂ van half Juli tot half Aug. De voorjaarswijfjes bezoeken *Salix repens*, *Hieracium*, *Veronica chamaedrys*, de zomer-idem *Rubus*, distels en *Senecio Jacobaea*.

Halictus brevicornis SCHCK. — 1 ♀ 10 Juni '23, Meijendel. Elders soms plaatselijk algemeen, o.a. bij Loosduinen.

Halictus tarsatus SCHCK. (*nanulus* ALFK. nec SCHCK.). — Voor zoover ik weet was deze soort tot nu toe uit ons land nog niet bekend, wellicht ook verward met andere, ik bezit ze behalve uit Meijendel nog van Overveen en Loosduinen. In Duitschland vooral in zandstreken i. h. Noorden. ♀ niet zeldzaam van eind April—eind Aug., ♂ van begin Aug.—eind Sept., in Kijfhoek, t. O. hiervan en in Meijendel.

In het voorjaar op *Veronica chamaedrys*, in den zomer vooral op *Rubus*, de ♂♂ op het zand.

Halictus punctatissimus SCHCK. — Verspreid en niet zeldzaam, maar niet talrijk. Voorjaarswijfjes in Mei en begin Juni op *Veronica*, zomerwijfjes van Juli—Sept. op *Rubus* en *Senecio Jacobaea*, 1 ex. op *Jasione*.

Halictus perkinsi Blüthgen (= *flavipes* auct. nec F.). — Vrij algemeen, ♀ van April tot eind Sept.; ♂ van begin Juli tot eind Sept. ten O. van de Sprank. Op *Salix repens*, *Veronica chamaedrys*, *Hieracium*, *Lotus*, *Rubus* en *Senecio Jacobaea*.

Halictus leucopus K. — 1 ♀ 21 Juli '23, *Rubus*, Kijfhoek.

Dasypoda plumipes PANZ. — 1 ♀ in de zeeduinen, 1 ♂ in de Sprank en 1 ♂ in Kijfhoek, alle in Aug. op gele composieten.

Epeolus cruciger PANZ. — 1 ♂ 10 Juli '23 op 't zand bij het Wass. slag. Volgens Alfken is dit de koekoeksbij van *Colletes daviesanus* SM. en *succinctus* L., welke echter nog geen van beide in het gebied gevonden zijn.

Nomada leucophthalma K. (= *borealis* ZETT.). — 2 ♀♀ 3 April '26 op *Salix* (vak 46). Staat bekend als koekoeksbij van *Andrena clarkella* en *apicata*, waarvan de laatste ook in het gebied voorkomt.

Fig. 2. *Dasypoda plumipes*.
Boven ♀, lengte 12—14 m.M.
Onder ♂, lengte 11—13 m.M.

van de *Sphecodes* zouden optreden. Een nader onderzoek naar de leefwijze van *Sphecodes fuscipennis* (onze grootste *Sphecodes*-soort 10—12 m.m., achterlijf meestal geheel rood!) is zeer gewenscht. Wie helpt?

1) Ik houd *Halictus tarsatus* SCHCK. voor den gastheer van deze soort, althans ze vliegt ermee samen, bovendien vond ik een *longulus* ♀ met twee *H. tarsatus* ♀♀ overwinterend in eenzelfde nestgang in het zand. (1 April 1926, de soorten vlogen toen nog geen van beide!).

Nomada alboguttata H-SCH. — 1 ♀ 1 ♂ 13 April '26 in Kijfhoek, 2 ♂♂ op denzelfden dag in Meijndel vliegend over het zand. Staat bekend als koekoeksbij van *Andrena sericea*, wat klopt met het voorkomen van deze soort in het gebied.

Bombus hortorum L. — 2 ♂♂ en eenige ♀♀ verspreid in het gebied in Juli en Aug. Op *Echium*, *Rubus* en *Gentiana cruciata*.

Bombus ruderatus F. — Slechts 1 ♂ op *Echium* in de Sprank gevangen, 12 Aug. '24.

Bombus agrorum F. — Vrij algemeen, vooral in de boschrijke gedeelten, ♀ in April op *Salix repens* en gele composieten, ♂ van Juni tot Sept. vooral op *Cynoglossum off.*, *Rubus*, *Echium*, verder op *Ajuga reptans*, *Veronica*, *Teucrium*, *Gentiana cruciata* en distels, ♂ van Juli tot Sept. op *Rubus*, *Echium* en *Teucrium*. De ♀♀ en ♂♂ zijn doorgaans geheel zwart met bruin borststuk en achterlijfseinde (vorm *arcticus* Dahlb.).

Bombus muscorum F. — 2 ♀♀ in de zeeduinen, een in April '26 op gele composiet en een in Sept. '23 op *Thymus*, verder 1 ♀ en 2 ♂♂ in Juli en Aug. in Bierlap en Kijfhoek (op *Echium*).

Bombus ruderarius Müll. (= *derhamellus* K.). — 2 ♀♀ in Juli '25 t. O van Kijfhoek op *Echium*, 1 ♂ in de Sprank, 1 ♂ Aug. '24 t. N. van het Koningsbosch.

Bombus arenicola THOMS. — 1 ♀ 10 Juli '23 op *Echium* bij het Wass. slag. Op de zandgronden bij Loosduinen, maar vooral in de polders is dit een van de gewonere hommelssoorten.

Bombus lapidarius L. — Vrij algemeen en verspreid, ook in de zeeduinen gevangen. ♀ in Mei, ♂ van Juni tot Aug. op *Rubus*, *Echium*, *Cynoglossum* en *Teucrium*, ♂ in Juli en Aug. op distels en *Senecio Jacobaea*.

Bombus pratorum L. — Vrij algemeen en verspreid, ♀ in April en Mei, ♂ van Juni tot in Aug., op *Rubus*, *Echium*, *Lotus* en *Teucrium*, ♂ in Juli en Aug. op *Rubus*.

Bombus jonellus K. (= *scrimshirani* K.). — Van Juni tot begin Aug. in 1923 vrij algemeen in Bierlap en Kijfhoek, vooral op *Cynoglossum off.*, ook op *Rubus*. Later niet meer gevangen, maar wellicht over 't hoofd gezien.

Bombus hypnorum L. — Slechts in de boschrijke gedeelten t. O. van de Sprank, niet algemeen. ♀ in Juni en Juli op *Cynoglossum* en distel, ♂ Juli—begin Aug. op *Rubus*.

Bombus terrestris L. en *Bombus lucorum* L. — Deze twee zeer veel op elkaar gelijkende soorten of rassen zijn beide in het geheele gebied algemeen, de ♀♀ werden door Dr. Vuyck niet onderscheiden, te oordeelen naar de ♀♀ en ♂♂ is *lucorum* in het gebied nog talrijker dan *terrestris*. ♀ op *Salix repens* e.a. *Salix*-soorten, ♀♀ en ♂♂ op *Cynoglossum*, *Rubus*, *Echium*, *Teucrium* en *Lotus*.

Psithyrus vestalis GEOFFR. — Drie ♂♂ in Aug. en Sept. in Bierlap, Meijndel en t. W. hiervan gevangen op *Rubus* en distel.

Psithyrus distinctus PÉREZ. — Vier ♀♀ in Mei 1924 in Kijfhoek en Meijndel, 1 ♂ 22 Juli, Meijndel.

Psithyrus campestris PANZ. — 1 ♀ 29 Mei, Kijfhoek, 2 ♂♂ in Aug. in Kijfhoek en t. O. hiervan, op *Echium* en *Senecio Jacobaea*. Volgens Alfken parasiet van *Bombus agrorum*, *muscorum* en *soroënsis*.

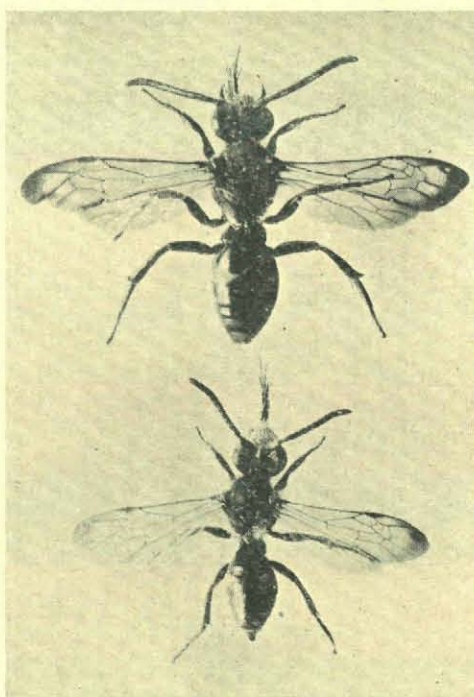

Fig. 3. *Nomada alboguttata*.
Boven ♀, lengte 9—10 m.M.
Onder ♂, lengte 8—9 m.M.

Psithyrus quadricolor LEP. — 1 ♂ Bierlap, 14 Juni '25. Volgens Alfken parasiet van *B. pratorum* en *jonellus*.

Apis mellifica L. — ♀ van Maart tot in den herfst vrij algemeen op allerlei bloemen.

Osmia leucomelaena K. — Eenige ♀♀ en 2 ♂♂ van Juni tot begin Aug. in Bierlap, Kijfhoek, t. O. hiervan en in de Sprank. Op *Echium*, *Lotus* en *Rubus*.

Osmia aurulenta PANZ. — Eenige ♀♀ van eind Mei tot eind Juli op *Echium*, *Lotus* en *Glechoma hederacea*, in Bierlap, Kijfhoek en t. O. hiervan. Het ♂ werd nog niet gevonden.

Nestelt in slakkenhuisjes, het nest is in het gebied nog niet gevonden, zal vermoedelijk in huisjes van *Helix nemoralis* gezocht moeten worden.

[*Osmia rufa* L. (= *bicornis* L.)]. — Van deze soort vond ik 1 ♂ half Mei '24 op *Taraxacum* langs het Wass. slag bij Wassenaar, op eenigen afstand van het duingebied.

Eriades florisomnis L. — Slechts 1 ♀, 1 Juni '25, Kijfhoek.

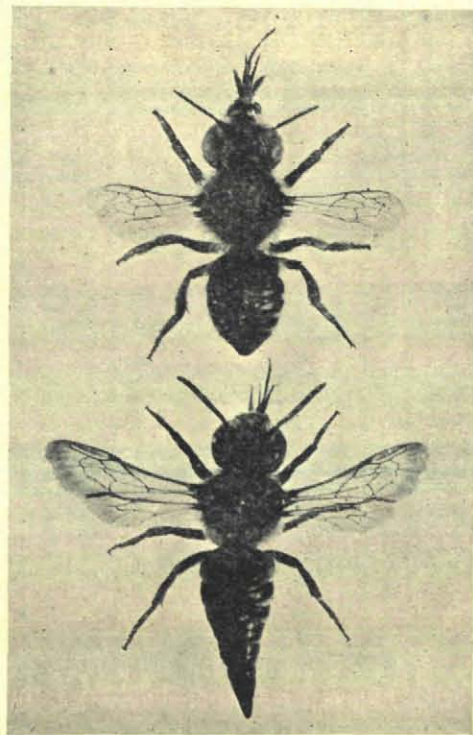

Fig. 4. Boven: *Megachile argentata* ♀ (Zilveren Behangersbij). Lengte 9—10 m.M.
Onder: *Coelioxys quadridentatus* ♀, Koekoeksbij van *Megachile circumcincta*. Lengte 9—11 m.M.

Fig. 5. *Megachile maritima* ♀, lengte 12—14 m.M.

Blöte bevond zich 1 ♂, geëtiketteerd: „Pompstation, 20 Juli '22”.

Megachile versicolor SM. — 1 ♀ 8 Aug. '25, Meijendel, vermoedelijk op *Carlina vulgaris*. In ons land zeldzaam en verspreid, in de duinen echter al meerdere malen gevonden.

Megachile argentata F. — In Juli en Aug. vrij algemeen, vooral in de boschrijke gedeelten t. O. van de Sprank. Op *Rubus*, *Lotus* en *Echium*.

Megachile maritima K. — 1 ♂ in Juli '23 op de Waalsdorper vlakte, eenige ♀♀ in Juli '25 op *Echium* t. O. van Kijfhoek.

Megachile circumcincta K. — Eenige ♂♂ in Juni en eenige ♀♀ in Juli in de Noordelijke helft van het gebied, op *Lotus* en *Echium*.

Anthidium punctatum LATR. — Uit ons land ken ik deze soort slechts uit de duinen en van Z.-Limburg, ook in N.-Duitschland een speciaal „duinbeest”. 2 ♀♀ 21 Juli '23 op *Echium* in Bierlap, beide sexen in Juni en Juli '25 plaatselijk vrij algemeen t. O. van Kijfhoek op *Lotus*, *Rubus* en *Echium*, ook 1 ♀ op *Hieracium*.

Coelioxys quadridentatus L. — 2 ♀♀ in Juli '23, een in Meijendel op 't zand en één in de Sprank op Echium. Staat bekend als koekoeksbij van *Megachile circumcincta* en *willughbiella*, waarvan de eerste ook in het gebied voorkomt.

Coelioxys mandibularis NILL. — Niet zeldzaam in Juni en Juli in Bierlap, Kijfhoek en t. O. hiervan. De soort vliegt vooral op Rubus en is bekend als koekoeksbij van *Megachile argentata*. In 1926 2 ♀♀ t. W. van de Sprank gevangen.

Coelioxys acuminatus NILL. — 1 ♀ 21 Juli '23 op 't zand, en 1 ♂ 2 Aug. '23 op Rubus, beide in Bierlap. Volgens Alfken waarschijnlijk koekoeksbij van *Megachile centuncularis*, die daar echter nog niet gevonden is.

Stelis ornatula KLUG. — Slechts in Kijfhoek gevonden, 1 ♂ 1 Juni '25, 2 ♂♂ en 1 ♀ 1 Juli '26, op het zand. Koekoeksbij van *Osmia leucomelaena* K.

Van de hierboven genoemde soorten zijn de volgende „nieuw” voor Nederland, een gedeelte ervan is ondertusschen reeds als zoodanig gepubliceerd: *Homonotus sanguinolentus* F., *Psammophila luffii* SAUND., *Miscophus maritimus* SM., *Crabro pubescens* SHUCK. var. *inermis* THOMS. ¹⁾, *Oxybelus argentatus* CURT. en *Halictus tarsatus* SCHCK.

Het materiaal werd verzameld door de heeren Dr. J. G. Betrem, H. C. Blöte, H. C. L. v. Eldik, J. Sonneveldt, D. de Vries, C. A. G. Wiersma en door mij zelf.

Tot slot dank ik degenen, die mij op een of andere wijze bij het bewerken van het materiaal behulpzaam waren, namelijk de heeren J. D. Alfken te Bremen, P. Blüthgen te Naumburg, B. E. Bouwman te Bilthoven, (die zoo vriendelijk was, mij ook de foto's af te staan), H. Haupt te Halle, Dr. W. Trautmann te Lauterwerk en Dr. L. Vuyck te Schalkhaar voor de door hen betoonde welwillendheid.

J. V. D. VECHT.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Kraanvogels in Juli in den Haag. — Hedenmiddag om 14 uur zagen wij 3 vogels over ons heen vliegen, wij bevonden ons op het dak der Eerste Kamer. Ons vermoeden was dat het Kraanvogels waren (*Megalornis g. grus*). Zij hadden een langen hals die zij recht vooruit gestoken hadden. De parelgrijze kleur van onderen en de sierveeren waren duidelijk te onderscheiden, daar zij op ± 20 meter boven ons vlogen. Wij vonden het zeer vreemd, dat zij ¹⁰. op een zeer zeldzame plek voorkwamen en ²⁰. in een zeldzame tijd. Daarom vragen wij U of U ons in „De Levende Natuur” eenige opheldering wil geven.

Den Haag, 21 Juli 1928.

HERMAN VADER.
F. J. BOERMAN.

In Juli en Augustus kunnen we van haast elke vogelsoort allerlei afwijkingen van den geregelde gang van zaken verwachten. Zoowel jonge vogels als oude vogels, die niet gebroed hebben, vertoonen zich dan op ongewone plaatsen en tijden. Ik heb al eens meer gewezen op het belang van vogelwaarnemingen gedurende de groote vakantie. Misschien wordt uw waarneming door andere bevestigd. T.

De Posthoortjes. — Wij brachten de eerste helft van Augustus door te Gulpen, een zeer aangenaam en bruikbaar uitgangspunt voor wandelingen in Zuid-Limburg. Het wemelde er letterlijk van Posthoortjes of Luzerne vlinder en wel voornamelijk de Oranje soort *Colias edusa*. Wij zagen ze van den Ubachsberg tot Epen, van Noorbeek tot Vaals. In het heele gebied wordt luzerneklaver veel verbouwd en komt ook verwilderd voor. Intusschen leeft de rups ook wel op andere vlinderbloemen. Een andere immigrant, de Distelvlinder (*Pyrameis cardui*) kwam ook talrijk voor. De Engelsche tijdschriften maken eveneens melding van de groote talrijkheid van *Colias edusa* in dit jaar. T.

¹⁾ Typische exemplaren van deze soort waren reeds langer uit ons land bekend.